

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

— 2-2023 —

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Shermuhammadov, B.Qurbonova	
Hamkorlikdagi faoliyat treningini o'tkazish usullari.....	9
T.Egamberdieva, N.Gafurova	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda gender tengligi masalalari	13
N.O'rinova	
Bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlash texnologiyalari	17
I.Siddiqov	
Aralash ta'lim – bo'lajak tarixchilarda informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida	21
M.Barakayev, X.O'rinov	
Matematika o'qituvchisi tayyorlash metodik sistemasining nazariy jihatlari.....	26
X.Umarov	
O'quvchilarda jinoyat va jazo tushunchalariga doir bilimlarni rivojlantirish tuzilmasi va komponentlari	31
N.Xodjibolayeva	
Talabalarda ekologik kompetentlikni shakllantirishda Abdurauf Fitratning ijtimoiy-ekologik qarashlarining ahamiyati	39
S.Uraimov	
Kichik maktab yoshidagi bolalarning jismoniy rivojlanganlik ko'rsatkichlarining pedagogik tahlili	44
D.Malikova	
Ta'lim makonida madaniy muhitning tarixiy omillari.....	48
A.G'ofurov	
Bo'lajak jismoniy tarbiya fani o'qituvchilarining sport turizmiga doir bilimlarini rivojlantirish tizimi.....	51
I.Sharofutdinov	
Ta'limni axborotlashtirish sharoitida bo'lajak pedagoglarning akmeologik kompetentligini rivojlantirish	59
J.Qurbonov	
Bo'lajak o'qituvchilarda intellektual madaniyatni rivojlantirishning integrativ ta'lim texnologiyalari.....	65
M.G'ofurova	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida tadqiqot metodlarini qo'llashning samaralari	69
G.Maxsudova	
O'quvchilarda ekosavodxonlikni shakllantirishning rivojlantirishda milliy ma'naviy qadriyatlarining ahamiyati	74
V.G'aniyeva	
O'yinning bola faoliyati sifatidagi mohiyati va o'ziga xosligi	78
Sh.Karimova	
Talabalarning tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mustaqil ishlarni tashkil etishning lokal-modulli texnologiyasi	82
F.Raximova	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim orqali bo'lajak tarbiyachilar ijodiy faoliyatini rivojlantirish tizimini takomillashtirish muammolari	85
D.Rafikova, Z.Ibroximova	
Ta'limni modernizatsiyalash jarayonida smart texnologiyalardan foydalanishning istiqbollari va muammolari.....	88
U.Abduraximova	
Bo'lajak tarjimonlarning lingvomadaniy va kommunikativ kompetentligini rivojlantirish pedagogik-psixologik asoslari	92

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TYUTORLIK FAOLIYATIGA TAYYORLASH
TEKNOLOGIYALARIТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ТУТОРСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

TECHNOLOGIES FOR PREPARING FUTURE TEACHERS FOR TUTORING

O'rinova Nilufar Muhammadovna¹¹O'rinova Nilufar Muhammadovna

– Farg'ona davlat universiteti dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi.

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy yondashuvlar asosida tyutorlik faoliyatiga tayyorlash texnologiyalarini yoritib berish maqsad qilingan. Unda tyutorlik faoliyatini amalga oshirishning diagnostika, motivatsion, amalga oshirish va analitik bosqichlari mazmuni va mohiyatiga to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, individual tyutorlik maslahati, guruh uchun tyutorlik maslahati, tyutorial (o'quv tyutorlik seminari), trening, ta'limiy tadbirlar kabi texnologiyalarni tyutorlik faoliyatida qo'llash samaradorligi yoritib berilgan.

Аннотация

Данная статья призвана осветить технологии подготовки будущих учителей к тьюторской деятельности на основе современных подходов. В ней затрагивается содержание и сущность диагностических, мотивационных, реализационных и аналитических этапов осуществления тьюторской деятельности. Также освещается эффективность применения таких технологий в тьюторской деятельности, как индивидуальное тьюторское консультирование, групповое тьюторское консультирование, тьюториал (учебный тьюторский семинар), тренинг, образовательное событие.

Abstract

This article is intended to highlight the technologies of preparing future teachers for tutoring based on modern approaches. It touches upon the content and essence of the diagnostic, motivational, implementation and analytical stages of the tutor activity. The effectiveness of the use of such technologies in tutoring activities as individual tutor counseling, group tutor counseling, tutor (educational tutor seminar), training, educational activities is also highlighted.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, tyutor, tyutorlik faoliyati, tyutorlik bosqichlari, Individual tyutorlik maslahati, guruh uchun tyutorlik maslahati, tyutorial (o'quv tyutorlik seminari), trening, ta'limiy tadbirlar.

Ключевые слова: будущий учитель, тьютор, тьюторская деятельность, этапы тьюторской деятельности, индивидуальная тьюторская консультация, тьюторская консультация для группы, тьюториал (учебный тьюторский семинар), тренинг, образовательное событие.

Key words: future teacher, tutor, tutor activity, stages of tutor activity, individual tutor consultation, tutor consultation for a group, tutorial (educational tutor seminar), training, educational event. future teacher, tutor, tutor activity, stages of tutor activity, individual tutor consultation, tutor consultation for a group, tutorial (educational tutor seminar), training, educational event.

KIRISH

Respublikamizda oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Ana shu vazifalarni hal qilishda, respublika oliy ta'lim muassasalarida "tyutorlik" faoliyatini joriy qilinishi ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishda universitet va talabalar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash, talabalarning universitet hayoti va ta'lim jarayoniga moslashishiga ko'maklashish, ularga u ijtimoiy, pedagogik-psixologik yordam ko'rsatish va talabalar kasbiga muhabbatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy yondashuvlar asosida tyutorlik faoliyatiga tayyorlash tizimi va texnologiyalarini takomillashtirish oliy ta'lim muassasalari oldidagi muhim muammolardan biridir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Hozirgi vaqtda bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlashga oid tadqiqotlar T. M. Kovaleva, E. B. Kolosova, N. V. Ribalkina, pedagogik faoliyatni insonparvarlashtirish muammosi T.

M. Kovaleva, M. P. Cheremnyx, S. G. Manuylova, talabalarni kognitiv rivojlantirish masalasi S. V. Dudchik va boshqa olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Tadqiqotchilar S. V. Dudchik, T. M. Kovaleva, E. B. Kolosova, S. G. Manuylovalar ushbu tizimga doir yondashuvlar, prinsiplar va tyutorlik faoliyati bosqichlarini tadqiq etishgan bo'lib, ushbu tizim yaxlit jarayon sifatida ko'rib chiqilmagan. T. M. Kovaleva, E. B. Kolosova, A. Selivanov, M. P. Cheremnyx "tyutorlik" faoliyatini ta'lim sohasidagi yangi kasb deb talqin qiladi [4, 9], ammo ayni paytda mahalliy va xorijiy pedagogikada ushbu faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning xarakterli xususiyatlari maxsus tadqiq etilmagan.

Tadqiqotda qo'llanilgan metodikaning tavsifi: pedagogik va psixologik adabiyotlarni o'rganish, pedagogik kuzatish, suhbat, anketa, psixologik-pedagogik testlar, matematik-statistik metod.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tyutorlik faoliyatini amalga oshirish 4 ta bosqichni o'z ichiga qamrab oladi. Ular quyidagilar:

- 1) diagnostika;
- 2) motivatsion;
- 3) amalga oshirish;
- 4) analitik.

Har biri bosqich aniq bir muammolarni hal qilishga qaratilgan bo'ladi.

Diagnostika bosqichi

Diagnostika davrida tyutor va talabalar o'rtasida ta'lim jarayonidagi holatini aniqlash maqsadida uchrashuv o'tkaziladi. Bu yerda psixologik qulay, ijobiy muhitni yaratish muhim bo'lib, talabalarni tyutor bilan o'zaro hamkorlikda ishlashga zamin yaratadi.

Tyutor talabalarning qobiliyatlari, qiziqishlari, va ta'limiy hamda shaxsiy rejalarini qayd etib boradi. Ushbu bosqichda maxsus usullar majmuasi talaba shaxsiga aniq tashxis qo'yishga yordam beradi. Bular test, anketa, portfolio, erkin intervyu kabilar.

Motivatsion bosqich

Ushbu bosqichda, birinchi navbatda, o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini tarbiyalash faoliyatini amalga oshirishga qaratilgan motivatsiyani shakllantirishdan iborat. Keyingi qadam esa — kelgusi ishni loyihalash. Talabani kognitiv qiziqish sohasiga oid axborot yig'ishni tashkil etish. Bu jarayonda tyutor rejalashtirish usulini tanlashga yordam beradi va uni o'zlashtirilishini nazorat qiladi. Tyutor va talaba tomoni dan keyingi hamkorlikdagi faoliyatni tahlil qilib borish maqsadida portfolio yig'iladi. Ushbu materiallar tyutorga har bir talabani shaxsiy qiziqishi va qobiliyatlari, kognitiv rivojlanish darajasi haqida tizimli monitoring qilish imkonini beradi.

Amalga oshirish bosqichi

Tyutor talabalarni qiziqtirgan savollarga javob beradi, rejalashtirgan ishlarni amalga oshirishlarida maslahat beradi hamda kerakli ma'lumotlarni taqdim etadi.

Ushbu bosqichda uning vazifasi talabani fikrlash qobiliyati, faolligi, qo'yilgan muammoga o'ziga xos original yechimni topishda uning mustaqilligini qo'llab-quvvatlash. Uchinchi bosqich oxirida tyutor quyidagilarni amalga oshiradi - qo'yilgan muammoni loyihasi va dasturiy ta'minotni taqdim etadi.

Analitik bosqich

Analitik davr talaba tomonidan bosib o'tilgan yo'lni va erishilgan natijalarni tahlil qilishga yo'naltirilgan. Bu o'z-o'zini hurmat qilish, refleksiya, o'z-o'zidagi va atrofdagi o'zgarishlarni baholashga yordam beradi.

Umuman olganda, analitik (refleksiv) bosqich quyidagilarga qaratilgan - tyutor yordamida ushbu bosqichda erishilgan natijalarni taxlil qilish. Bu bosqich o'z-o'zini adekvat baholash, o'zini va atrofidagilarni harakat usullari tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga, o'zlarida va atroflarida sodir bo'layotgan voqealarni tushunishga yordam beradi.

Ta'lim jarayonida tyutor faoliyatining asosiy shakl, metod va texnologiyalari.

Tyutorlik faoliyati har doim individual manzilli xarakter kasb etadi. Shuning uchun ushbu faoliyatni amalga oshirishda va ish shakllarini tanlashda talabani individual xususiyatlari va shaxsiy rivojlanish darajasini hisobga olish muhimdir.

Tyutorlik faoliyatining asosiy shakllari sifatida individual va guruhli maslahatlarni keltirish mumkin.

Individual tyutorlik maslahati (suhbat). Individual tyutorlik suhbatlari har bir talabani shaxsiy va ta'limiy rivojlanishi bilan bog'liq muhim masalalarni hal qilishga imkon beradi.

Individual tyutorlik maslahati faoliyatni maqsadga muvofiq hamda samarali kechishini ta'minlaydi. Suhbatning maqsadi — avvalambor, har bir talabning qobiliyatlari, uning fe'l-atvori, muloqot ko'nikmalari shaxsiy ta'lim dasturini shakllantirish va amalga oshirish bo'yicha mustaqil ish xususiyatlarini hisobga olgan holda ularni faollashtirishdir. Uchrashuv uchun maxsus tanlangan, savollarga asoslanib, pedagog va talaba individual ta'lim dasturining amalga oshirish uchun ish rejasini tuzishadi. Tyutorlik suhbatni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun dialogik muloqotni o'rnatish talab etiladi.

Guruh uchun tyutorlik maslahati. Guruh uchun o'tkaziladigan maslahatni tashkil etishdan avval tyutor guruhning kognitiv qiziqishlari va individual ta'lim dasturlarini hisobga olgan holda seminar mavzusini belgilashi lozim. Tyutorlik maslahati davomida bir vaqtning o'zida motivatsion, kommunikativ va reflektiv faoliyat amalga oshiriladi.

Bo'lajak tyutorlik konsultatsiyasi mavzusini — guruhdagi barcha talabalar bilan birgalikda muhokama qilish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bir tomondan, bu xayrixohlik, o'zaro bir-birini tushunish va hamkorlik muhitini yaratadi, boshqa tomondan, tyutorlar va talabalarni birgalikda ijodiy izlanishga rag'batlantiradi va suhbatni samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Tyutorial (o'quv tyutorlik seminari). O'quv tyutorlik seminari faol guruhli o'qitishni o'z ichiga oladi va talabalarining aqliy, kommunikativ va reflektiv qobiliyatlari rivojlantirishga yo'naltiriladi. Bu ochiq interfaol va intensiv ta'lim metodlaridan foydalangan holda shaxsiy ta'lim dasturlarini yaratishda standart va nostandart vaziyatlardan foydalanish. tajribasini shakllantirishga qaratilgan o'quv mashg'ulotidir.

Tyutorial (o'quv tyutorlik seminari) o'quv jarayoni dars jadvaliga rasmiy ravishda kiritilishi mumkin.

Tyutorial, shuningdek, o'quv jarayonini jonlantirish va diversifikatsiya qilish, talabalarining kognitiv faolligini rivojlantirish, ijodkorlik qobiliyatlarini namoyon bo'lishiga hamda nazariy bilimlarni amalda qo'llash kompetensiyasini shakllanishiga olib keladi

O'quv tyutorlik seminarini tyutorlar yoki tyutorli faoliyatini amalga oshirayotgan pedagoglar olib borishlari mumkin. Ular guruhda ishonchli, qo'llab – quvvatlash, qiziqish muhitni yaratish; ishda shaxsiy tajribadan foydalanish; guruh ishiga faol o'qitish usullari, biznes va rolli o'yinlar, guruh muhokamalari, case-study, treninglar, "aqliy hujum" metodlarini joriy etish orqali o'qitish jarayonni faollashtirishga yordam beradi. O'quv tyutorlik seminarini bir oyda bir marotaba qulay vaqtda o'tkazish mumkin.

Trening. So'nggi paytlarda o'qitishning samarali shakllaridan biri sifatida o'qituvchilar va tyutorlar tomonidan treninglar tobora ko'proq qo'llanilmoqda.

O'quv trening mashg'ulotlarida, xuddi o'quv tyutorlik seminarida qo'llanilgani kabi interfaol ta'lim metodlari va texnikalari, biznes, roli va imitatsion o'yinlar, muayyan vaziyatlarni tahlil qilish va guruh munozaralari keng qo'llaniladi. Treningda qoida tariqasida, har bir trening ishtirokchisini rivojlantirishga qaratilgan guruhlarda o'zaro ishlash shakli ustunlik qiladi.

Tyutorlik faoliyatida asosan kommunikativ va motivatsion treninglar qo'llaniladi. Talabalar bilan ishlashning dastlabki bosqichida ko'pincha- guruhlarni birlashtirishga, o'z-o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirish, o'zaro ishonchni rivojlantirish, hamkorlik va o'z taqdirini o'zi belgilash ko'nikmalarini egallashga qaratilgan psixologik treninglar o'tkazildi.

Ta'limiy tadbirlar. Tarbiyaviy tadbiridan farqli o'laroq, tyutorlik faoliyatining ushbu shakli ta'lim motivatsiyasini rivojlantirish, individual ta'lim dasturlari hamda loyihalarini yaratish va amalga oshirishning maqsadi va mohiyatini ifodalaydi.

Uni tashkil etish va o'tkazish xususiyatlari quyidagicha:

ta'lim tadbirlari madaniy tadbirlar bilan mos keladi. (bayram, ekspeditsiya, tashabbus, karnaval, "kim oshdi savdosi" va boshqalar);

ushbu tadbirlar jamoa va ishtirokchilarning hayoti bilan bog'liq bo'lib, bir tomondan ochiq tayyorgarlik jarayoni, boshqa tomondan, jozibali istiqboldir;

bu turli xil faoliyat va pozitsiyalarni o'z ichiga oladi;

talabalardan tashqari muvaffaqiyat qozongan taniqli insonlar ("rahbarlar", "mualliflar", "mutaxassislar" va boshqalar) ishtirok etishadi. Mazkur ta'limiy tadbirlar talabalarni ma'naviy – axloqiy qiyofasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

XULOSA

Biz tomonimizdan olib borilgan nazariy va empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki zamonaviy yondashuvlar asosida bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlash texnologiyalarini amalga oshirish ma'lum bir pedagogik-psixologik shart-sharoitlarni talab qiladi. Bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlashda tanlov fanlar blokiga "Ta'lim jarayonida tyutorlik texnologiyalari" selektiv modulini kiritish talabalarda tyutorlik faoliyatiga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida tyutorlik texnologiyalari: tyutorlik maslahati, portfolio, trening, loyiha texnologiyasi, Keys-stadi, ta'limiy tadbirlar kabi texnologiyalar samarali ekanligi isbotlandi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Верховина А.В., Тьютор как педагогическая специальность в системе профессионального образования.-М.: Студенческий вестник, 2015.- 133с.
2. Габдулхаков В.Ф. Тьюторинг творческой деятельности: компоненты педагогической технологии. Монография. – Казань, 2013. – 9-14
3. Кокамбо, Ю.Д. Тьюторство как новая форма взаимодействия участников образовательного Вестник Амурского государственного университета. Сер. Гуманитарные науки. – 2013. – Вып. 60. – 110-115 с.
4. Urinova, N. M., & Abdullaeva, N. (2021). Opportunities to use project-based teaching technology in the development of students' research competence. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 2344-2348.
5. Urinova Nilufar Mukhammadovna. (2023). IMPLEMENTATION OF TUTOR'S SUPPORT MODEL IN HIGHER EDUCATION. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS*, 4(03), 58-64. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-04-03-12>
6. Muhammadovna, O. R. N. (2022). TALABA SHAXSINI INDIVIDUAL RIVOJLANTIRISHDA TYUTORLIK FAOLIYATINING ASOSIY KONSEPTSIYALARI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 2(12), 144-149.
7. O'rinova, N. M., & Muminova, N. J. (2022). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA O 'QUV-KVEST TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY JIHATLARI. *Academic research in educational sciences*, 3(5), 460-472.
8. Уринова, Н. М., & Абдуллаева, Х. (2022). ТЬЮТОРЛИК ФАОЛИЯТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ, УНИНГ ТАРИХИЙ ВА ЗАМОНАВИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(1), 387-395.